

Krajtkó András

SÍK SÁNDOR ADY-KÉPÉNEK JELLEMZŐI

A századforduló utáni magyar szellemi életnek alig volt olyan ismert személyisége, akit így vagy úgy ne érintett volna meg Ady állásfoglalásra serkentő, tudatot, lelkeket formáló költészete. Különösen a régi izléshez és eszmékhez kevésbé kötődő, az újakra viszont fogékony, a jelenével elégedetlen és új tájékozódási pontokat kereső ifjúság került hatása alá. Ez természetes is volt, mert koruk, bennük is kavargó nyugtalanító, izgató érzéseit Ady költészete döbbenetes erővel fejezte ki és tudatosította, ezért e versek sokuknak lett a felismert kezdet, új távlatokat sejtető élmény és belőlük kisugárzó szellemi energia pedig életcél módosító, nagy lendítő erő, életre szóló útravaló.

Ehhez a nemzedékhez tartozott Sík Sándor is. Még nem volt húszéves, amikor Ady-versek olvasója, értőjük és különös hangulatuk, szépségük csodálója lett. Szinte az eretnekek bátorságával fedezte fel magának a példaadó nagy költőt; a mestert, akitől bátorítást merített a maga útkereséséhez, akinek jótékony hatását ott érezhetjük Sík Sándor első verses kötetének formakultúráján, áradó hangján, ifjú hevületén.¹ Nem kétséges: Sík Sándor a költő, Ady vonzáskörébe került.

Természetes útja volt ez a századforduló után induló költőknek, de nem volt szükségszerű. Különösen nem Sík Sándor esetében, akinek kezdetben - választott élethivatásának és neveltetésének megfelelően - pályáját más csillagképek vonzásai alakították. Ezekből sohasem szakadt el. De mégis, mellettük hamarosan vállalni tudta Adyt is. Azonban ez, másoktól eltérően, neki nehezebb, gyötrelmeesebb volt, mert meg kellett küzdenie mindenekelőtt önmagával: előf-

téleteivel, félelmeivel; másrészt meg kellett küzdenie a költővel - ahogy erről később vallott: "előbb az ismeretlen, majd a megismert Ady-val." Végül ez a küzdelem - megítélése szerint - már ifjú korában: "Ady teljes és döntő győzelmével végződött."² Ennek eredményeként, kedvelt és csodált csillagképei; Pázmány és Prohászka mellett félévszázadon át különös, titokzatos, de egyre erősödő fénnel ott ragyogott Ady is.

Azonban, ahogyan nőtt, élesedett körülötte Ady fényköre, úgy nőttek az árnyak is, mert az az Ady-győzelem, amelyet Sík Sándor teljesnek és döntőnek nevezett, valójában nem volt teljes; csak részleges. Meghódította őt az **Új versek** varázslatos szépsége, előtte sosem hallott merész hangja, döbbenetes újszerűsége, tudata viszont ellenállt a belőlük sugárzó szellemi energiáknak. Ezért az Ady versek benne, már ifjú korától kezdve, ambivalens érzéseket keltettek; művészi erejük lenyűgözték, újságuk vonzották, életszemléletük nagy része viszont ellenállásra ingerelte; taszította őt.

Ady-élmények kapcsán ezt a kettős érzést a kortársak közül mások is átélték. Pl. Schöphlin Aladár, aki erről többször is vallott: 1912-ben így: az **Új versek** "hatását e sorok írója alighanem tipikusan élte át... Az első benyomásom nyugtalanító, zavarba ejtő és ellentmondásokat provokáló volt."³ Hiszen ellenkezett mindazzal, amire az eddigi magyar tradíció rátanította az embert, "de viszont tele volt hangokkal, sejtelmekkel, hogy az idegenkedő szinte megdöbben és ez érzés maga izgatta az olvasót önmaga ellen a mélyebb, behatóbb elmerülésre." Majd 1923-ban pedig ezeket az emlékeit idézi; az **Új verseket**, "erős belső ellentmondások között olvastam, hetekig hordtam magamnál, töprengtem rajta, sok nyugtalan óráim volt miatta."⁴ Az **Új versek** megjelenésekor ehhez hasonló, sőt a konzervatív nézeteket még erőteljesebben visszhangzó ellenvetések fogalmazódtak meg, Babits-Kosztolányi ifjúkori levélváltásaiban is. Mindketten pl. a magyar ugar motívumkör verseinek reménytelen, de mégis lázadó, a viszonyokat ostorozó hangját izléstelennek, "magyar szidásnak" vélték. Azonban mind Babits, mind Kosztolányi, mind Schöphlin esetében átmeneti ellenérzések voltak ezek, és fokozatosan úgy szűntek meg, ahogyan, különösen a magyarság és nemzet megítélésében elszakadtak a konzervatív eszméktől.

Sík Sándor Ady-élményének ambivalenciája tartalmában hasonlít a fentiekhez. Mégis az ő útja Adyhoz, kortársaiénál rögzösebb és nehezebben volt járható. Megértő, közeledő törekvéseit több akadály nehezítette. Ilyen volt pl. Ady és az ő életszemlélete közötti különbség. Ezt még erőteljesebbé tette az, hogy világképében Adyhoz való fordulat - mint Babits, Schöpflin esetében bekövetkezett - nem történhetett meg, így a vonzás és taszítás erői állandósultak és ambivalenciája tartósodott, ezért Adyhoz való viszonya távolságtartó, polemikus volt, s a tisztelet és szeretet ellenére, nem lehetett felhőtlen. Ő sem tudott - írja Baróti - "attól a történetileg, sőt tudománytörténetileg meghatározott helyzettől függetlenedni"⁵, amelyben élt. Mindezért neki Adyért újra meg újra, meg kellett küzdenie, mind önmagával, mind Adyval.

Másokban az ilyen ambivalencia előbb-utóbb leküzdhetetlen akadályná növekedett, mely végleg eltorlaszolta az utat a megértés elől. Ezt az ellentmondást Sík Sándor sem tudta és nem is akarta megkerülni, még inkább elhallgatni. Előadásaiiban, írásaiban mindig őszintén feltárta: nyíltan beszélt ellenérzéseiről, de nem sodródott az Ady ellenesek táborába. Sohasem vette át azok útszéli érvelését, durva rágalmasait: nemcsak azért, mert ízlése, műveltsége tiltakozott ez ellen és lelki előkelősége ellenszegült minden durvaságnak, megértő szelleme került minden egyoldalúságot, hanem, mert igazi teljes megértésre törekedett. Mindenekelőtt érteni akarta Adyt, az alkotó embert, annak életakarásait, a zseni titokzatos vulkanizmusát, a benne és körülötte háborgó sokrétű mélységeket, ott ható erőket, és természetesen, érteni akarta életművét, együtt látva azt minden vonulatával, színével, és érteni akarta a "monumentális líra" titkait, látszó és rejtőzködő szépségeit és értékeit.

Nyugodt szellemi légkörben ez az elfogulatlan, eldöntéletektől mentes, alkotóra és műre összpontosító szándék, annyira természetes, hogy megfogalmazni is felesleges. Azonban főleg 1920 után nem volt ilyen a szellemi légkör. Különösen nem Ady körül, amely tele volt feszültségekkel, gyűlékony anyagokkal, indulatokkal, ma már alig érthető elfogultságokkal. Az úgynevezett "Ady-per" már régen nem irodalmi kérdéseket tárgyalt, hanem főleg a konzervatív politika ráfogásait. Ezért "Az Ady költészete körüli csata - írja Lukács György 1928-ban - a közélet összes kérdéseit felveti."⁶ Né

hány évvel korábban, 1924-ben ugyanezt a gondolatot Herczeg Ferencz így fogalmazta meg: "Az Ady kérdés megszűnt irodalmi kérdés lenni, ez már a magyarság életének és halálának kérdése."⁷ Babits is úgy vélte, "hogy a politikai érdekelttségű Új Balkánban" Ady neve többet jelent mint költőt és verseket: neve embert és életet jelent; és az ő nevét kimondani, szellemét idézni", még "mindig tüntetés."⁸ Valóban minden olyan vélemény, amely nem volt elutasító, tüntetésként hatott és azonnal vad indulatokat szabadított el. Jellemző erre Makkai Sándor, 1927-ben megjelent "Magyar fa sorsa" című könyve körüli vita. A szerző higgadt hangvételét, nem eleve elutasító magatartását, értő szándékát a konzervatív kritika így honorálta: "Makkai ne állítsa példaként a nemzet, különösen az ifjúság elé Adyt, - írja Varga Gyula - aki testileg, lelkiileg megrontva önmagát, a bűn, a rothadás, a halál költője lett s öntudatlan eszköze a romboló erők gonosz munkájának. Adynak istenkáromló, nemzetgyalázó s a vörös rém diadaláért ujjongó nyelve immár elporladt, de ne iparkodjanak az ő lelki rothadásából kivont méreggel megrontani ezt a nemzetet."⁹ Ehhez hasonló hangnemben és érvekkel ítélik Szász Károly is. A külön kiadásban is megjelent és igen széles körben terjesztett vitairatában írja: "Magyarországot nem az ellenség fegyvere, hanem saját fiai által terjesztett mérték rontotta meg s tette megcsönkítésre alkalmassá; s ha Magyarország feltámadása nem következik el, ez a mérték lesz az oka, amit sokan gonoszsággal - köztük Makkai is - terjesztenek."¹⁰ Szász Károly a hazaárulás súlyos vádjá mellett Makkai püspök személyét is sértegeti. "Úgy látszik, - írja - hogy kóros akaratgyengeség teszi képtelenné Makkai Sándort arra, hogy ellenálljon az erkölcsi rút és gonosz kísértésének... A lelkiragály is, amilyennek tartjuk az adyizmust, csak azokat ragadja és rontja meg, akiknek lelke hajlamos rá."¹¹

Ilyen légkörben, állandóan kitéve a fentiekhez hasonló, durva szellemi terrornak, sértő feljelentés számba menő vádaskodásoknak, számonkéréseknek, megalázó magyarázkodásoknak: nagyon felértékelődik Sík Sándor önmagát eltéríteni nem hagyó, elfogulatlan; műre, emberre figyelő, megértést kereső magatartása; annál is inkább, mert ehhez nemcsak igazságszeretet, szellemi szuverenitás, okosság, ízlés kellett, hanem hit az igazában, morális tartás és emberi, tudósi bátorság is.

Szellemi szuverenitása már abban megnyilvánult, hogy nem fogadta el az Adv életmű megítélésének forgalomban lévő sémáit, hanem maga számára, ennek új elveit és módszereit igyekezett kialakítani. Egyetértett Babitscsal, aki a 20-as években többször hangsúlyozta: "Ady igazi megértéséhez még az előmunkálatok is hiányoznak"... pedig "szükség lenne Ady felfedezésére", mert Adynak még sok hátrahagyott szava, meg nem hallott, vagy meg nem értett üzenete van nemzete számára: "sok kibányászatlan kincs". És nemzeti érdek lenne: "hogyan honfitársai mohón és izgatott ujjakkal kutassanak a kivételes és szinte még ismeretlen Kincsből, ami Tőle maradt".¹² A tanár, a tudós az esztétikus Sík Sándor mindenkor ezt az ügyet igyekezett szolgálni. "Van-e az esztétikusnak fontosabb feladata - írja ars poetica jellegű vallomásában -, mint a géniust szolgálni: az embereket, a költő értésére, élvezésére, szeretetére segíteni."¹³ E vallomás kulcsszavai: feladat, szolgálat, szeretet, mélyen bevilágítanak Sík Sándor egyéniségébe. Közülük a szeretet fogalmát emelném ki, mert ez nemcsak mentalitásról árulkodik, hanem elvi jelentőségű is. Hiszen az Ady irodalomból - néhány barát írását leszámítva - éppen az értő meleg hang hiányzott. Ugyanakkor többségből, eltorlaszolva a megértés útját, lávaként tört fel a gyűlölet, a vádaskodó, tüzelő indulat.

Sík Sándor mindezzel nem tudott azonosulni, sőt: "Kifejezetten fáj - vallotta a Literatura híradása szerint -, hogy hozzám közel álló finom és művelt lelkek a legutóbbi időig is Adyt legfeljebb csak vitacikkekben, paródiákban ismerik... és elzárkóznak a tények és értékek elől. Ezért ítéleteik célt tévesztenek."¹⁴ Bajcsy Zsilinszky Endrétől idézi: "az idősebbek azért gyűlölik Adyt", mert - mondják - "a lép virága volt; mi a lépöt gyűlöljük." Hozzáteszi: "vele érzek, én is a lépöt gyűlölöm... Azt mondom, gyűlöld a lépöt - tanácsolja az ifjúságnak -, de gyönyörködj a virágban. És szeresd a virágot."¹⁵

Sík Sándor, amikor Ady kapcsán ezt a megértő szeretetet hangsúlyozta, akkor a maga módján a gyűlölködéseket, elfogultságokat bírálta és tapintatosan, de félreérthetetlenül a konzervatív kritika egyik legfontosabb elemétől, az agresszivitástól határolta el magát. Másrészt; a szeretet szükségességét azért is emelte ki, mert Ady életérzésével szemben neki is voltak fenntartásai, ezért

maga számára is az ellenállásokat tompító, előítéletektől, elfogultságoktól megóvó megértő szeretet tartotta a megismerés egyetlen lehetséges útjának. "A költészetnek ezt a nemét - írja - csak kétféle ember értheti meg: akinek életmódja, tehát fantáziája, többékevésbé rokon vele, vagy akit a szeretet mindent megértő ereje tesz vele kongeniálissá /már akár egy fensőségesebb, egyetemes világnézetből fakad ez a szeretet, akár Ady nagy értékeivel való együttérzésből."¹⁶

Azonban a szeretet sohasem jelentett nála kritikátlanságot, vagy elnéző egyoldalúságot. Leírta, elmondta azokat az ellenvetéseit, amelyeket benne Ady, tőle idegen világlátása, életszemlélete, életérzései váltottak ki. De ezek bármennyire is ingerelték, felkavarták és növelték belső ellenállását, miattuk nem gyúlt szent haragra; nem engedte, hogy felülkerekedjenek benne szemet, tudatot homályosító indulatok, mindig győzött a megértés szelleme és ezért általa gyengeségeknek, gyarlóságoknak, néha bűnöknek minősített dolgokért nem ostorozta, nem vádolta és nem bélyegezte mindenféle jelzőkkel a költőt, hanem megértő alázattal, a szenvedő iránt érzett részvétellel: sajnálta. Ám, számára a sajnálat, részvétel mellett, vagy azzal együtt - mint a szeretet; a megértés eszköze is volt és ezzel az összetett szemlélettel (lelki, szellemi) nyitottsággal remélte megfejteni a kor nagy rejtélyét: Adyt, az embert, életérzéseinek kanyargó hullámvásait, életművének szédítő mélységeit, elmentmondásait; vonzó-taszító titkait. Meg is indokolja e szemlélet létjogosultságát. "Ady - írja - imádkozott, sírt és káromkodott. Elítéljük? De hisz a miénk, vér a vérünkéből, s ki mondhatja el, hogy bűneinek egyikében sem részes? Vagy beálljunk imádói közé, szentté avassuk mindenestül? Nem illik hozzánk sem az imádat, sem az ítélet...sajnálni és szeretni kell."¹⁷

Sík Sándor úgy vélte, hogy a sajnálat és a szeretet együtt-ható ereje megóvja őt kora Ady-irodalmának kóros betegségétől: az "imádat", vagy az "ítélet" egyoldalúságaitól. Elégedetlenül tapasztalta, hogy egyfelől: "minden kritikát - írja - a hozzá nem értés jelentéktelen kifogásainak tartják. Adyt a szükséges védelem nevében a világirodalom legnagyobb lírikusának... egyetlen vallásos költőnek... a magyarság és az emberiség prófétájának" minősítik, másfelől, "megriadva Ady költészetének dekadens és forradalmi ele-

meitől, Adyban egyenesen sátánt látnak, s Ady kultuszban bálványimádást, szellemi járványt, lelki ragályt" vélnek.¹⁸

Sík Sándor elégedetlenül tapasztalta, hogy e szélsőségek, de főleg az utóbbiak védjái mögött eltűnik Ady nagyszerű oeuvre-je és lehetetlenné válik a teljes megértés. Felfigyelt ő is arra a torz jelenségre, amiről Németh László 1927-ben a Nyugatban írt. "Ady-kritika akaratlanul is -írja - az Adyt ért vádak irányítása alatt alakult ki. Rásütötték, hogy nem magyar, a védelem: igen, a vád: erkölcstelen: a védelem, nem."¹⁹ A védelem természetesen nem hallgatható; vállalni kellett a védelem szerepét, de ezzel akaratlanul kényszerhelyzetbe, a vád zsákutcájába került és elvesztette mozgáslehetőségét, ezért továbbra is csak vágy maradt "Ady felfedezése, igazi megértése", életművének elfogulatlan feldolgozása.

Nem változtatott ezen a helyzeten az sem, hogy különösen a huszas évek közepétől különböző jobboldali csoportok, Babits szavaival "márma üvöltők" újra "divatbahozták" Adyt; és a maguk hitvány fogalmaikkal elkezdték személyét alkalmi pózokba merevíteni. Gondolatait frázisokká silányítani, verseit dicsérni, újra értelmezni; szájfizük szerint magyarázni, sőt utánozni, hogy "forradalmas magyar nevé: - írja Babits - a saját hecc-magyarságuk cégérévé hamisítják... mindannak megcsúfolásával, amit Ady szeretett, hirdetett."²⁰

Sík Sándor "Ady ügyben" nem akart csak a védelem körében maradni, méginkább nem akart a vád szolgálatába állni, vagy azokkal tartani, akik a maguk "hecc-magyarságához" aktualizálták Adyt; hanem mindezekon felülemelkedve; általa fontosabbnak vélt "babitsi célt"; Ady felfedezését, igazi megértését igyekezett segíteni. Ehhez azonban, az elfogultságokon felülemelkedő, különösen a konzervatív kritika rágalmaival, merevségeivel szakítani tudó, az életmű értékeire figyelő írói, emberi látásmód és olyan magatartás kellett: - írja - "amely belső szabadságból ered,... egyetemes szemléleten alapul... és mentes minden egyoldalúságtól, félségtől, ezektől elvben is, meg ösztönösen is irtózó látás és érzésmódot" érvényesít.²¹ Mind e mellett olyan tudósi magatartás kialakítására törekedett, amely mindent érteni akar és nem riad vissza a költő életének és oeuvre-jének sokrétű ellentmondásaitól, szédítő mélységeitől; "mert Ady - írja - azok közül a kritikusok közül való, aki... a zsenik ösztönös víziós sejtelmességével sejtik, borzongják, szen-

vedik és éreztetik az ének titokzatos ismeretlen vulkanizmusát... Aki erre a vulkánikus talajra követni nem tudja Adyt, mindig csak egyértelműen, egyéniségének csak egyik oldaláról fogja látni és sem igazi jelentőségét, sem igazi értékét meg nem értheti."²²

Az Ady életmű feldolgozásának ezeket az elveit Sík Sándor már ifjú kora óta alakította és segítségükkel valóban: "legmesszebb ment el azon az Adyhoz vezető rögös úton, amelyen egy katolikus világnézetű valaki elmehegett."²³ Ennek eredményeként a konzervatívok által kiközösített költőt vállaló, a hivatalos irodalmi fórumokon sematizált, eltorzított Ady-képtől eltérő, egyéni: a költő rendkívüliségét, nagyságát, az életmű értékeit és gazdagságát sejtető Ady-képet alakított ki. E kép meghatározó vonásait élete végéig formálta, újabb, és újabb színekkel gazdagította, de alapjegyei, amelyek még ifjú korában a közvetlen Ady-élmények hatására jöttek létre, az átértékelésekre készítő sorsfordulók ellenére is, alig változtak. Az egyik előadásában joggal mondotta: "a magam ifjúságában az Ady költészetével való találkozás és annak belső feldolgozása" és az életművel folytatott küzdelem "végső hullámvásárai egészen határozott vonásokkal alakították ki bennem Adynak az embernek és költőnek alakját. Másfél évtizeden át sokszor volt alkalmam szólni Adyról, de sem a fejlődő Ady-irodalom, sem a világ gyökeres megváltozása nem kényszerített semmi lényeges változtatást tennem."²⁴

Sík Sándor fenti vallomása Ady-képének valóban legsajátosabb vonásait emeli ki. Pedig a kor Ady-irodalmának nem ez volt a jellemzője. Pl. a Nyugat írói körének Ady-képe szüntelenül változott. Ez az állandóság csak a konzervatív kritika sajátja volt, amely a Holnap-vitától mind tartalmát, mind érveit tekintve a rideg elutasítás merev mozdulatlanságába dermedt.

Azonban, ha Sík Sándor Ady-kritikája nem is követte a Nyugat Ady-szemléletének mozgásirányait, állandóságával mégsem rekedt meg a konzervatív vádaknál, hanem ezekkel szinte eretnek módon vitázva, elfogulatlan, érteni akaró szándéka szüntelenül hajtotta, ösztönözte az életmű újabb feldolgozására, ezért állandósult Adyval a küzdelme és ennek izgalmi, felfokozódó feszültsége: egyrészt saját eredményeivel való elégedetlenségéből adódó nyugtalansága, másrészt újabb s újabb felfedezései keltette örömei egymásra ható

vibrálásai révén, Ady-képének eredeti vonásai egyre élénkebb, színe-
sebb s határozottabb konturokkal rajzolódtak ki.

Azonban nemcsak élénkült ez a kép, hanem tartalma is válto-
zott. Noha nem jelezték ezt látványos fordulatok, nagy átalakulá-
sok, mégis ennek több fázisa figyelhető meg. Pályakezdekéskor a hang-
súlyt még Ady formakultúrájára helyezi. A huszas években, emellett
már más; az életmű leginkább vitatott kérdései is előtérbe kerül-
tek, de az Ady-életérzésekkel kapcsolatos ambivalenciája miatt, fő-
leg szerelmi és politikai verseit nem titkolt ellenérzésekkel tár-
gyalja. A 30-as években viszont, a növekvő társadalmi nyugtalansá-
goktól, és a közelgő háború feszült légkörétől áthatva, egyre na-
gyobb megértéssel elemzi Ady szociális igazságtalanságokat érintő,
s más politikai természetű verseit. A felszabadulás után pedig **Az
örök Ady** - már címében is sokat mondó - tanulmányában megértéssel
szólt a forradalmár költőről is.

Talán nem véletlen, hogy fiatal korában a pályakezdő költőt
leginkább Ady formavilága foglalkoztatta, és már ekkor arról tudott
legnagyobb megértéssel szólni. E témakörből több tanulmánya is szü-
letett. Gondolatai Horváth János, Négyesy László, Babits Mihály
munkáihoz kapcsolódtak. Összefoglalta a modern magyar líra legszem-
betűnőbb törvényeit és - az idegen minták másolásának vádjával szem-
ben - megalapozottan hangsúlyozta, "hogyan ez az új versidom minden
nyugati rokonsága ellenére is joggal tekinthető nemzetinek..., az
Ady-vers a magyar líra hosszú fejlődésének eredménye."²⁵ Nem hangoz-
hat idegenül a magyar fülnek sem, mert a versek "hangsúlyát a ma-
gyar nyelv, a magyar beszéd hangsúlya adja, ez a hangsúly pedig a
legsajátosabb tulajdonunk."²⁶

A modern verselésről írt tanulmányaiban körvonalazott gon-
dolatait továbbfejleszti a legjelentősebb Adyról írt esszéjében,
mely 1928-ban: **Gárdonyi, Ady, Prohászka** című könyvében jelent meg.
Noha e tanulmányban szándékolta is kora Ady problémái kerültek
előtérbe, mégis Ady iránti megértő szándéka, nyitottsága, beleélő
készsége, művészi érzékenysége, azokban a fejezetekben érvényesül
igazán zavartalanul, és eredetiségükkel azok a fejezetek emelkednek
ki, s hatnak még ma is frissen, amelyekben a "költői formálás" főbb
eszközeit, Ady formateremtő tehetségének, művészi hatásának, versei
varázsának titkait, jellemzőit tárgyalja.

Önmagában már az a tény, hogy munkájának csaknem fele ezekkel a kérdésekkel foglalkozik, azt emeli ki, hogy számára ezek nem elhanyagolható - a kor divatja szerint - egy-két szokványos utalással elintézhető periférikus jelenségek, hanem a művészi kifejezés és a megismerés, a "műközpontú látás" alapkérdései. Legbehatóbban a kompozíció, az Ady-líra belső formájának, a költő képzeletének, kettős lírai stílusának, a szóképek, a ritmus, a költői nyelv jellemzőivel foglalkozik.

Minden során érződik, hogy ezeken a területeken otthonosan mozog. Biztos elméleti tudásra, alapos gyűjtőmunkára, sok megfigyelésre, gondos verselemzésekre támaszkodva; igazán elemében van. A költő szárnyakat adott a tudósnak: a művész az embernek. Nyoma sincs benne az ellenállásnak, az előítéletnek: gátlástalan gyönyörrel, önfeledten merül el a költemények formavilágában. Nem fukarkodik a felsőfokú jelzőkkel és dicséretekkel. A legnagyobbaknak kijáró hódolattal és elismeréssel szól Ady formateremtő tehetségéről. Kimondja, hogy: "zsenialitásával a magyar líra formai újjászületését hozta meg."²⁷

Azonban ez a becsületos igyekezet a költő megértésére minduntalan beleütközik a tanulmány, Ady világszemlélete iránti ellenérzéseit is tartalmazó koncepciójába, ezért ítéleteiben ellentmondások jönnek létre. Míg elemzéseiben, a költőóriás zseniális alakját bontakoztatja ki, és a Nyugat értékelésével egyezően, helyét a legnagyobbak sorában látja; más fejezetekben viszont - a konzervatív felfogással azonosulva - Adyt költészetünk második vonalába igyekszik szorítani, életérzéseinek és világképének egy részét pedig negatívumként kezeli.

Ezt a kettős ítéletet a korabeli kritika is szóvá tette: Schöppflin Aladár írja: "Ítéletei nem egyszer ellentmondanak egymásnak... Érti Adyban a nagy költőt, de a tőle kapott élményt fenntartás nélkül magáévá tenni nem bírja."²⁸ A tanulmány apotheosisai ellentétben vannak a mű egyéb megállapításaival, - olvashatjuk az Irodalomtörténeti Közleményekben.²⁹ Földessy Gyula is felfigyelt erre az ellentmondásra. Miatta keményen elmarasztalja Sík Sándort: "ez az egész Ady-tanulmány - írja - micsoda verejtékező elmemunka, micsoda furcsa és torz keveréke az óvatosságnak, az elhagyhatatlan gáncsoknak és elnyomható elragadtatásnak"; a tanulmányt az "ígyis

- úgyis" kínos dialektikája jellemzi.³⁰

E kevertség okát a Szocializmus szemleírója abban látja, hogy "Sík Sándornak sok komoly mondanivalója van és mégis kénytelen a legjobb énje szerint fölismert igazságot a kényszer diktálta szempontok szerint beállítani."³¹ Igaz, könyvét az egyházi cenzúra jóváhagyta. Talán a megfelelés igyekezete is hatott a szerzőre, de a divergáló ítéleteknek nem ez az oka: A kettős látás itt nem a személység gyengeségének, nem a katolicizmus és a modernség oltárán is egyaránt áldozni akaró ide-oda kacsintó, a muszájokkal és a bizonyosságokkal kiegyezést kereső esendő ember megalkuvásai, hanem egyrészt: Ady világképével kapcsolatos ambivalenciájának, visszafogó jellegének, másrészt: a zseni iránti elragadtatásának, a szép előtti hódolatának, a művészi produktumok elismerésének, gátakat törő erejének természetes következménye.

Sík Sándornak különös tehetsége volt a művészi hatásokat kiváló jelenségek, versformák titkainak, leheletnyi finomságok esztétikai értékeinek, szépségek megőrzésére és feltárására. Volt tanítványai egybehangzódan vallják: élmény volt Ady-előadásaiiban verselemzéseit hallgatni. Valóban, amikor a hipotézisek, a teóriák világából vers-közbe került, előítéletei szertefoszlottak: szemlélete béklyóin áttört a művész beleérző készsége és a tudós felkészültsége, éleslátása és evidens, de önmagában fel nem táruló titkok mikrovilágának elemzéseiben, a részletek értelmezésében paradox módon az egész megítélésénél eredetibb, mélyebb és időtállóbb gondolatokhoz jutott. Igaza van Schöpflinnek, aki szigorú kritikájában kiemeli: "Ami jó van benne ez a részletekben van."³²

Am ezek a részletek sohasem elhanyagolható részletkérdések voltak. Sík Sándor sem tekintette azoknak. Már a könyv alcíme: **Lélek és forma**, amely azt hangsúlyozza, hogy a szerző érdeklődésének középpontjában a költő személyisége és még inkább formateremtő művészetének individualitása áll, egyben kifejezi azt is, hogy a két dolgot egyenrangú, de összetartozó és egymásra ható, egymást alakító, kölcsönösen meghatározó dialektikus egységnek tartja. Értelmezésében a tartalom formai; a forma viszont tartalmi: együtt teremtdőnek, úgy, hogy az élmény, a világszemlélet a forma alakítója, létrehozója, a forma pedig az előbbiek kifejezője.

Ezt a bonyolult egységet mind írásaiban, mind előadásaiban, mindenkor szem előtt tartotta. Azonban ez nála sohasem méricské-
lést, ilyen vagy olyan jelenségek rideg számbavételét, hanem aktivi-
tást, életet, vele-élést jelentett. Különösen Ady esetében tartotta
azt elengedhetetlennek, mert versei "a minden művészi élményhez
szükséges beleérzésnél - írja - jóval aktívabb együttmozgást kíván-
nak attól, aki egész szépségében élvezni akarja ezeket a szimboli-
kus verseket."³³

Ennek az elvi jelentőségű megállapításnak kritikai éle is
volt. Főleg azok ellen, akik Ady zavarosságáról, pongyolaságáról
beszéltek. Úgy vélte, hogy a "legmélyebb oka az Ady érthetlenségé-
ről szóló régi vádaknak" éppen az a különben evidens tény, hogy,
aki: "a dinamikus veleérzésre nem tudja, vagy nem akarja magát oda-
adni, az előtt Ady művészetének éppen legmélyebb szépségei mindörök-
re rejtve maradnak."³⁴ Ehhez - a régi ideákhoz görcsösen ragaszkö-
dőknek, - több évi megfigyelései alapján még hozzáteszi: "Aki a
verstan megszokott szabályaihoz méri ezeket a verseket, fejét csó-
válja ezekre a merész ritmuskeverésekre. Aki azonban füllel olvassa
őket, nem fog tudni ellenállni "a zseniális szökellésű", újfajta
zenék hatásának."³⁵

A tanulmány verselemzéseiből különös formateremtő tehetség-
gel megáldott zseniális költő alakja bontakozik ki. Emiatt több
támadás is érte. Szemére vetették: "szeretetből elrajzolja Ady ké-
pét, "sok benne a retusáló szépítés." "Több értéket lát benne, mint
kellene. Ady romboló hatását nem domborítja ki."³⁶ "Adytól el van
ragadtatva" - olvashatjuk az Erdélyi Helikonban. "Fékeznie kell ma-
gát, mert folyton a költő hatalmába kerül."³⁷ Az Irodalomtörténet
recenzense nyíltan fel is veti: "Nem hisszük, hogy a magyar katoli-
kus papságnak, vagy pláne a magyar katolikus egyháznak volna ez a
hivatalos felfogása Ady Endre költészetéről."³⁸ Akikből ki-kitört
ez az elégedetlenség, már kevesebb ellenérzéssel, nagyobb nyugalom-
mal olvashatták az esszé további fejezeteit.

Sík Sándor ezt a tanulmányát csaknem két évtizedig érlelte,
elkészítését mégis aktualitások is ösztönözték. Köztük leginkább
az, hogy ez időre megnőtt az ifjúság Ady iránti érdeklődése. Ebben
- főleg a konzervatívok - óriási politikai veszélyt láttak. Ezért
ennek kivédésére meghirdették "Harc az adyzmus ellen - a magyar

ifjúságért"³⁹ szellemi hadjáratot. Soraikban viszont többen felismerték, hogy Ady-ügyben az ilyen gyűlöleteket keltő, egyoldalú ítéletekkel való hadakozás alkalmatlan az ifjúság befolyásolására, a tiltásoknak és a kiátkozásoknak pedig nincs visszatartó erejük. Ráadásul, ezek Ady életművét sem tartották már mindenestől "nemzeti veszedelemnek", az ifjúságra károsan hatónak. Ezért a tiltások helyett többen, - mint Makkai Sándor is: "tudatos nevelői irányítással"⁴⁰ olvasásra ösztönzéseket sürgetnek. De ehhez még hozzátesszik: fel kell készíteni a fiatalokat az Ady-élmény zavartalan befogadására.⁴¹

Erről, ehhez hasonlóan vélekedett Sík Sándor is; aki egyik előadásában mondta: "bátorítani kell az ifjúságot arra, hogy gyönyörködjön az Ady-versekben, de viszont vigyázni kell, hogy az ne-hogy megfertőzze a lelkeket", ezért "szent éberséggel kell olvasni."⁴² Azonban Adyt nem szabad elzárni az ifjúságtól, de nem is lehet, mert: "Ady Endre költészete - mondta - ma is eleven valóság és lelkeket formáló erő. Akár kedves ez valakinek, akár nem, ez a valóság és a valóságnak szembe nem nézni nemcsak a gyávaságnak, hanem egyenesen az öngyilkosságnak a politikája. Ha már most az a remény kínálkozik, hogyha csak valamit is használhatunk ennek a nagy hatásnak minél tisztább és termékenyebb feldolgozására, akkor hallgathat-e, akár az, aki Ady költészetét szereti, akár az, aki félti tőle az ifjúságot - hát még, aki mind a kettőt elmondhatja magáról."⁴³

A tisztább és termékenyebb feldolgozást attól remélte, hogy elhárítja magától a leegyszerűsítő szélsőségeket, és csak a költő lelki alkatára és költészetére koncentrálva, igyekszik kiemelni a jót és a rosszat meghatározó vonásokat. Úgy vélte, hogy Ady líráját kezdetektől átszövik azok a bonyolult egymásnak ellentmondó és mégis egymás nélkül egészen meg nem érthető életérzések, motívumok, amelyeknek köre: "nagyjából két középpont köré csoportosíthatók. Az egyik csoport azokat a beteges, elmosódó, bizar, nyugtalan és elképesztő elemeket foglalja magában, amelyeket a dekadencia gyűjtő névvel szokás egybefoglalni. A másikba sorolhatók azok a versek, amelyek egy pogányos magyar őserőtől duzzadó egyéniség vérforraló és ellenállhatatlanul vonzó sugarait szórják."⁴⁴

Mind az őserőt, mind a dekadenciát összetett életérzéseket tartalmazó elemnek tartja. Az őserő magában foglalja a magyarság vélt tulajdonságait: a vad, pogányos, magyar dactól a harciassáig és az egyéniség: "csakazértis" hetyke, dacos, úri, gőgös vonásait. A dekadenciát lelki állapotnak fogja fel, melynek Ady esetében - véleménye szerint - két együttható eleme van: az egyik fizikai, mely a hanyatló társadalmakat jellemző, fáradt szervezet, túlfinomult idegrendszer érzékenységeiből következik, a másik: szellemi, mely a leki világ megbillenéséből, lelki egyensúlyvesztésből, valóság hiányából ered. A kettő együtt a lélek betegségét okozza: "a beteg, lélek pedig - írja -: éppen beteg mivolta következtében képtelen pillanatokon túl jól érezni magát. Mindig fáj neki a jelen. Mindig újra, másra vágynak... az élet szomjuzása sem más, mint a beteg ember nyugtalansága, az egyensúlyát vesztett, a belső világban megállni nem tudó kisiklott léleknek görcsös kapaszkodása."⁴⁵

A dekadencia és a magyar őserő e két egymásnak ellentmondó, de egyformán lelkében gyökerező világa adja Ady egyéniségének legsajátosabb vonását és eredményezi azt, hogy ő egyszerre mindkettő, dekadens és vad erejű magyar. E két világ szükségszerűen harcban áll egymással és a költő lelke ennek az elpihenhetetlen harcnak az állandó, véres csatatere. Ebből ered: "Ady egyéniségének, költészetének és legbensőbb mivoltának tragikus jellege."⁴⁶ Ezért költészetében örökös sírás, átkozódás, isten szomja, élet, szerelem sóvárgása, nagy dolgok sejtetése, a holnap várása, a halál hívása és ezért érzi magát hol félistennek, hol hazugnak, hol profétának, hol nyomorultnak.

Sík Sándor úgy vélte, hogy az általa értelmezett dekadencia és őserő világból: "Ady legfőbb tulajdonsága és minden ellentmondása levezethető."⁴⁷ Igaza van Barótinak, aki ezzel kapcsolatban megjegyzi: "Bár a dekadencia és az őserő nem esztétikai kategória, a két, nem épp találóan megválasztott vezérszó alig akadályozta abban, hogy Ady számtalan olyan és valóban jellemző vonását tárja fel, amit addig alig mutattak meg."⁴⁸ Azonban ezzel együtt is - Baróti is kiemeli: ezek a hipotézisek mégsem bizonyultak termékenyek, okaira már a kortárs kritika is rámutatott. Schöpflin magát a kiindulást is szerencsétlennek tartotta, mert Sík Sándor Ady komplexitását: egész belső valóságának szüntelen változásait, lírájának

sokszínű, egymásra ható, élő, mozgásban lévő dinamikus rendszerét megpróbálja merev, magyarázó kategóriákba foglalni.

De ebben a tanulmányban Sík Sándor Ady koncepciója azért sem tud egységes képpé szerveződni, mert az általa alkalmazott és értelmezett kategóriák alkalmatlanok az életmű megközelítésére. Különösen az a dekadencia, amelyet nagyon sajátos módon értelmez. A fogalom körét az irodalomban szokásos használathoz képest véglete-kig kitérítve, s mindent ezzel jelöl, ami számára idegenítő Ady lírájában." Ady költészetének - írja - minden motívuma - azon az egyen, a magyar tragikumén kívül, amely a legnagyobb értéket adja - jóformán maradék nélkül levezethető a dekadencia fizikai és szelle-mi forrásaiból, a dekadens lelki alkatból."⁴⁹

És valóban; Ady csaknem minden emberi, költői megnyilatkozását ebből eredezteti. Így lesz életszeretete "egyensúlyát veszített lélek beteg nyugtalansága." A pénz motívuma: "a dekadens élethajszolás" terméke. A lelki egyensúlyvesztés "hajtja, űzi, viszi messzebb, messzebb Isten arcától." Dekadens életérzésnek minősül Ady lázadása is, mert "A beteg lélek éppen beteg mivolta következtében képtelen pillanatokon túl jól érezni magát. Mindig fáj neki a jelen. Mindig újra, másra vágyik, attól várja a jobbat."⁵⁰ És ebben az összefüggésben természetesen dekadensnek minősülnek Ady forradalmi versei is, mert a forradalmiság a lélek legmélyén a dekadens lelkiállattal függ össze. "A dekadens lélek, - írja - aki maga a nyugtalanság, akinek soha semmi sem jó, ami van, aki mindig újat, az ismeretlent, a szenzációt sóvárogja, természete szerint hajlik a forradalomra."⁵¹ Ady szerelmi lírája is a dekadens lélek "satnya érzékisége", melyben "a test ösztöne, mint öncél, önérték, mint önmagának értelme tombol itt, minden vadságával, minden szennyével."⁵²

Ez a beteg líra a beteg lélek tükre, mert nem egyéb mint "Egy szegény, beteg ember hatalmas vergődése saját maga körül, az ösztön rabkötelein, amely csak azért nem mindenestül undorító, mert olyan hatalmas, komoly és gyötrelmes."⁵³ Ime ez az Ady az ember és a költő, aki keresztülment minden bűnön és betegségen. "Álmodott a tisztaságról, és ajakig úszott a szennyben."⁵⁴

Ezek a moralista, Ady életérzésektől idegenkedő Sík Sándor legkeményebb szavai a költőről. Sem előtte, sem utána nem írt, nem

mondott ilyen elfogult ítéleteket. Kétségtelen, ezek egybecsengenek a konzervatívok vádjaival: azonban mégsem azonosak velük. Már csak azért sem, mert ő nem vádat emel, nem ítélte el Ady költészetét mindenestül. A tanulmány egészének sem ez a mondanivalója. A fenti negatívumok csak a dekadenciát tárgyaló fejezet következtetései. Azonban ezeket állandóan értékeket, szépségeket kiemelő elemzéseivel és a szövegen minduntalan átizzó együttérzéseivel enyhíti. De főleg azért enyhíti, hogy felmenti a költőt, mert ő "éppen így tükre egy beteg kornak, egy széttépett lelkű generációnak."⁵⁵ És nem szabad elfelejteni, "hogy ez a tragikus magyar fa minden éltető nedvét a magyar talajból szívta."⁵⁶ Ezért Ady, a "dekadens" verseivel, a vesztébe hulló kor reprezentánsa volt.

A dekadencia fenti értelmezése, ezekkel az enyhítésekkel sem bizonyult termékeny, Ady titkai megfejtéséhez közelebbvivő gondolatnak. De nem volt sokkal szerencsésebb másik hipotézisével, az őserővel és a dekadencia és az őserő harcából állandosuló tragikus életérzés értelmezésével sem. Nem is szólva arról, amit majdnem valamennyi kortárs kritika szóvá tett. Pl. Schöpflin Aladár: "el-lentmondásba jut önmagával, mikor Ady őseréről beszél. Dekadencia és őserő nem fér össze. Akiben pedig őserő van, az mindig őserő marad, nem képzelhető el, ahogy Sík elképzelni látszik, hogy a költő költészetének egyik részében, a hazafiasban őserő, a többiben dekadens."⁵⁷ A Magyarország recenzense szerint is, nincs olyan: "vad, magával ragadó erő, mely gyöngeségből fakad... Ha valaki alkatilag satnya, akkor azt nem lehet erőssé kényszeríteni."⁵⁸

Azonban emellett az őserő gondolata önmagában is félrevisz. Nem azért, amire a Pannonhalmi Szemle recenzense utal: "Az őserőben bemutatott jellemvonások tulajdonképpen ösztönös, magyar hibák"⁵⁹, hanem mert nincs valóságos, korhoz kötődő tartalma, időtlenített és irracionalizált fogalom. Ha nem is azonos a korban divatos, örök faji jelleget meghatározni szándékozó eszmékkel, pl.: a "volgai lovas" alakjába súrítt, hősiességet, romlatlanságot, "keleti édent" idéző misztikus nemzeti karakterekkel, vagy a testvértelenség örök tragédia érzésével, de rokon velük: az őserő is olyan lelemény szülte, vélt "ősvonásokat" tartalmazó "nemzeti jellemvonás", amelynek önmagában nincs valóságtartalma, a romantikus látás, álmodozás vetítette a magyarságra.

Sík Sándor a dekadencia, az Őserő világából és kettőjük harcából Ady lírájának "fény és árny"-oldalait igyekezett megmutatni. Az árnyoldal sötét tónusaiban érzékeltette a finom szépségeket is, de morális etikai értékeket csak a fényoldalon látott. Szerinte a fény forrása a pogányos Őserő, mely igazán csak a "magyarság" és a "hazafias" verseiben izzik fel. A dekadens költeményekkel ellentétben, e versek hallattára: "Kiben ne pezsdülne meg a magyar vér és ki ne érezné... a maga lelke szavának" - írja pl. a **Fölszállott a páva** c. versről, - melyben "Az a vad, pogány magyar Őserő duzzad és harsog ezekből a sorokból, amely más időkben és más formákban újjászületve vízből és Szentlélekből Pázmány szeges írásait, Zrínyi Áfiumát, a Romlásnak indult hajdan erős magyart, Széchenyi visióit, a Vén cigányt sugallta."

Lelkesen, költői szárnyalással, feltétlen hódolattal és elismeréssel szól ezekről a vérpezsdítő versekről. Nyoma sincs benne annak a szándéknak, hogy a konzervatív vádakkal egyetértve, érzésvilágukat nemzetietlennek, hagyományrombolónak minősítse; ellenkezőleg, az Őserő révén a magyarság-verseket mélyen a magyar múltban gyökereztetni, és a legszebb nemzeti hagyományainkhoz kapcsolja. Különösen a "A magyar tragikum" és "A tragikus Én lírája" címek alatt tárgyalt versek keserű kilátásairól szól nagy megértéssel. Azonban, a megértő szándék ellenére is, ezen versek lényege valahogyan a homályba vész. Minél távolabbi időkből hallja dacos jajkiáltásukat, annál kevésbé veszi észre, hogy ezek a nemzethalál valószínű veszélyeit érző lélek görcsös rángásai, az én félelmei, csak azért is nekilendülései, a magyar ugar rettenetes szorításában vergődő életre, halálra viaskodó ember önmarcangoló kétségbeesettségének kitörései. Ezért is gondolhatta Sík Sándor, hogy "Ady tanulságai a múltra vonatkoznak."⁶¹

De Sík Sándornak nem ezek voltak a végső szavai Adyról. Már a harmincas évek közepétől változott a véleménye. Ezt, önmagában az a tény is sejtette, hogy tanári munkájában fontosnak tartotta, hogy fő kollégium keretében foglalkozzon az új magyar irodalommal és Adyval. Ez az elhatározás, amikor a pesti egyetemen csak két előadás jutott el a századfordulóig, a szenzáció erejével hatott, A Literatura cikkírója is kiemelte: "arra nem volt még példa, hogy valamelyik tanszék professzora főkollégiumot hirdessen az új magyar

irodalomról."⁶² Természetesen erre nem a szenzáció keresése, hanem növekvő érdeklődése és érlelődő új gondolatai készítették. Ez időben: "Bármilyen furcsának tűnjék - autentikusan írja Baróti - ő, a szerzetes világi kollégái többségénél fiatalosabb és modernebb, és politikai nézeteit is tekintve egyre inkább radikálisabb személyiség volt."⁶³

Táguló érdeklődésének megfelelően módosul - Ady képe is. Egyre több Ady életérzésre tud ráhangolódni és ennek arányában szűkíti a dekadens versek körét. Megértőbb lesz Ady szociális indíttatású és politikai költészete iránt. Egyre jobban érzi a költő aktualitását, korábbi nézeteivel ellentétben, verseinek jelenébe mutató vonatkozásait. Ő maga is egyre többet töprengett a haza sorsáról, kiszolgáltatottságáról és az újra hadban álló Európáról, és mindennél "Egy közelgő nemzeti tragédia baljós előjeleit látta."⁶⁴ Ezek "akarva, nem akarva előadásait is elkomorították." És ebben a hangulatban új hangsúlyt kaptak Ady magyarság és háborúellenes versei, melyeket immár "véresen és borzasztóan aktuálisnak"⁶⁵ érzett.

Sík Sándor Ady képe legteljesebbé a költő halálának 30. évfordulójára írt tanulmányában válik. Tisztelgés és igazságtéves volt ez az írás. Mindkettőt szívesen tette. Hiszen fiatal kora óta csodálója és értője volt a költőóriásnak és mind íróként, mind tanárként sokat tett azért, hogy az Ady köré vont korlátok leomoljanak, versei pedig zavartalanul hódítsanak. Nagyságát hamar felismerte. Joggal írta: "Voltunk, akik Adynak még életében, sőt pályájának már első felében úgy éreztük, hogy kijár neki ez a legnagyobb értékítélet... költői életműve örök."⁶⁷ Valóban így érezte, de zavartalanul most mondja ki először. **Gárdonyi, Ady, Prohászka** c. könyvében a részleteknek ellentmondva Adyt még költészetünk második vonalába sorolja: most pedig kiigazítva korábbi önmagát, nem véletlenül már a címben a legnagyobbaknak kijáró ítélettel: az örök jelzővel illeti.

De igazságtéves más vonatkozásban is ez az írás. Megértőbb lett olyan Ady-életérzésekkel, amelyektől korábban főleg moralista magatartása miatt idegenkedett. Ezért nem bélyegzi már életművének nagy részét dekadensnek, sőt valóban dekadens verseit is értékeknek minősíti. Új felfogásának megfelelően írja: Ady költészete és benne

a dekadens elem is, "egy nagy társadalomrajzoló realista regénnyel ér fel."⁶⁷

Volt idő, amikor úgy vélte, hogy a költő alakja a történelemé, életművének nincs jövőbemutató tanulsága. Igaz, ezt már a harmincas években, különösen a háború idején kezdte cáfolni; mert ekkorra már maga is egyre jobban érezte az Ady-versek aktualitását, de igazán most mondja ki, hogy a költő nemcsak a történelemé, hanem a jelené, a jövőé is: Ady örök.

A legnagyobb fordulat Sík Sándor Ady-értékelésében a forradalmi versek megítélésében következett be. Korábban érthető okokból ezeket a költeményeket veszedelmeseknek és patalogikusan dekadens tünetnek tartotta. Igaz, ezt a "szigorú" ítéletét fokozatosan enyhítette. És ez nyilvánvalóan nem a megbékélésre mindig is hajló ember elnéző gesztusa volt, hanem változó szemléletének következménye. Ha nem is lett forradalmár, de megértette korát: "Világforradalom korszakában élünk, életünk minden mozzanatát a legelhatározóbban érinti ez a nagy történelmi folyamat."⁶⁸ E felismerés természetesen közelebb viszi Adyhoz és magától értetődően mondja: "hogyne érdekelne hát bennünket ez a lelke szerint forradalmi költészet."⁶⁹ Frisseknek, mának szólónak érzi ezeket a lelkeket formáló verseket. Helyüket pedig Ady ouvré-jének centrumában látja. Korábban, ellenkezőleg: periférikus jelenségnek vélte. Ezért tartotta most fontosnak hangsúlyozni, hogy a forradalmi versek Ady költészetének mennyiségileg legnagyobb, motívumokban és tárgykörben sokrétű része, mely a költő lelkületét legteljesebben kifejező verseket tartalmazza. Ady mindenek előtt forradalmi lélek és költészetéből is igazán ez ragadja meg legellenállhatatlanabban a mai embert.

Ime Sík Sándor végső következtetései. Ezekkel a gondolatokkal tette teljessé ezt az Ady-képet, amelyet annyi nekifutással, mindig saját meggyőződésére hallgatva, kitérőkkel ugyan, de megállíthatatlan makacssággal és kemény küzdelemmel egy életen át épített.

Jegyzetek

1. Rónay László: Sík Sándor irodalomszemlélete. = Vigilia, 1973. 9. sz.
2. Sík Sándor Ady győzelméről. = Széphalom, 1933.
3. Schöpflin Aladár: Magyar írók. pp. 102-103.
4. Schöpflin Aladár: Első találkozásom Adyval. = Nyugat, 1923. dec. 1.
5. Baróti Dezső: Sík Sándor. 1989. p. 221.
6. Lukács György: Ady program. 100 % dokumentum kötet. p. 233.
7. Herczeg Ferenc: Ady kérdés. = Pesti Hírlap, 1924. Közli Pintér Jenő.
8. Babits Mihály: Babits Adyról. p. 152.
9. Varga Gyula Adyról. = Budapesti Hírlap, 1927. máj. 29.
10. Szász Károly: Magyar fa sorsa. Makkai Sándor Ady-könyvének bírálata. 1927.
11. Szász Károly uo.
12. Babits Mihály i.m. p. 96,97.
13. Sík Sándor: Gárdonyi, Ady, Prohászka. 1928. p. 9.
14. Kállay Miklós: Négy szemközt Sík Sándorral. = Literatura, 1929. márc.
15. Sík Sándor: Ady és a magyar ifjúság. = Élet, 1928. febr. 12.
16. Sík Sándor 13. sz. jegyzetben i.m. p. 228.
17. Sík Sándor uo. p. 398.
18. Sík Sándor: Ady és a magyar ifjúság. = Élet, 1928. febr. 12.
19. Németh László: Ady. = Nyugat, 1927. szept. 1.
20. Babits Mihály i.m. p. 97.
21. Sík Sándor 18. sz. jegyzetben i.m.
22. Sík Sándor 13. sz. jegyzetben i.m. p. 135.
23. Baróti Dezső i.m. p. 114.
24. Sík Sándor 18. sz. jegyzetben i.m.
25. Sík Sándor: Verselésünk legújabb fejlődése. = Irodalomtörténet, 1918.
26. Sík Sándor uo.
27. Sík Sándor 13. sz. jegyzetben i.m. p. 256.
28. Schöpflin Aladár: Ady és a konzervatív kritika. = Nyugat, 1929.

29. Gálos Rezső: Sík Sándor: Gárdonyi, Ardy, Prohászka. Könyvism. = ItK, 1929. p. 234-236.
30. Földessy Gyula: Tanulmányok és élmények. 1934. p. 102.
31. Rab Imre: Szocializmus. 1928. p. 194
32. Schöpflin Aladár 28. sz. jegyzetben i.m.
33. Sík Sándor 13. sz. jegyzetben i.m. p. 251.
34. Sík Sándor uo.
35. Sík Sándor uo.
36. Gálos Rezső 29. sz. jegyzetben i.m. p. 235.
37. Kovács László: Erdélyi Helikon. 1929. p. 477
38. Halász László: Sík Sándor. = It, 1929. p. 108.
39. Nagy János: Az Ardy-probléma. = Budapesti Hírlap, 1927. ápr. 23.
40. Makkai Sándor: Magyar fa sorsa. 1927. p. 1.
41. Makkai Sándor uo.
42. Sík Sándor 15. sz. jegyzetben i.m.
43. Sík Sándor uo.
44. Sík Sándor uo.
45. Sík Sándor 13. sz. jegyzetben i.m. p. 163.
46. Sík Sándor uo. p. 161.
47. Sík Sándor uo. p. 172.
48. Baróti Dezső i.m. p. 111.
49. Baróti Dezső i.m. p. 114.
50. Sík Sándor 13. sz. jegyzetben i.m. p. 151.
51. Sík Sándor uo. p. 171.
52. Sík Sándor uo. p. 206.
53. Sík Sándor uo.
54. Sík Sándor 15. sz. jegyzetben i.m.
55. Sík Sándor uo.
56. Sík Sándor uo.
57. Schöpflin Aladár 28. sz. jegyzetben i.m.
58. Dóczy Jenő: Sík Sándor: G. A. P. = Magyarság, 1929. márc. 10.
59. Kocsis Lénárd: Sík Sándor: Gárdonyi-Ardy-Prohászka. Könyvism. = Pannonhalmi Szemle, 1929. p. 322.
60. Sík Sándor 13. sz. jegyzetben i.m. p. 171.
61. Sík Sándor 15. sz. jegyzetben i.m.
62. Kemény István: Egyetem és élet. = Literatura, 1937.
63. Baróti Dezső i.m. p. 60.

64. Baróti Dezső i.m. p. 248.
65. Baróti Dezső i.m. p. 250.
66. Sík Sándor: Az örök Ady. = Vigilia, 1949. március
67. Sík Sándor uo.
68. Sík Sándor uo.
69. Sík Sándor uo.

András Krajkó

Das Ady-Bild in Sándor Síks Schriften

Sándor Sík versuchte in seinen Aufsätzen und Vorlesungen über Ady zur Entdeckung und richtigen Verstehen des Dichters beizutragen, ohne dabei in den Fehler des für die Epoche charakteristischen "Anbetens" und der grossen Verleumdung des Dichters zu verfallen. In seinen Aufsätzen gab er - trotz seiner konservativen Einstellung - ein von dem auf offiziellen literarischen Foren schematisierten und verstellten Ady-Bild völlig abweichendes, individuelles, die Ausserordentlichkeit und Grösse des Dichters, von Wert und Gedankenreichtum seines Lebenswerkes zeugendes Ady-Bild. Der vorliegende Aufsatz behandelt Charakteristika und Veränderungen des Ady-Bildes.
